

Interview Inge de Wolf van de Staat van het Onderwijs

'In Den Helder is samenwerking de sleutel'

Inge de Wolf is projectleider van De Staat van het Onderwijs, het jaarlijkse overzicht van de onderwijsinspectie over trends en ontwikkelingen in het onderwijsstelsel. In januari gaf ze tijdens de PO/VO-dag in Den Helder een presentatie, onder andere over demografische ontwikkelingen en de gevolgen daarvan voor het onderwijs. De KopKrant sprak haar over de staat van het onderwijs in het algemeen, en die in Den Helder in het bijzonder.

Inge de Wolf

Inge de Wolf is coördinerend inspecteur bij de Inspectie van het Onderwijs en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Maastricht. Ze is verantwoordelijk voor de 'Staat van het Onderwijs' en een van de oprichters van de Academische Werkplaats Onderwijskwaliteit. De Wolf is geboren in Alkmaar en opgegroeid in Warmenhuizen.

Wat zijn de trends in het onderwijsstelsel?

'Allereerst het goede nieuws. Nederlandse leerlingen zitten in de subtop van de wereld. Ze bezetten mondiaal de 17e plek. We doen het dus goed. Maar tegelijk zijn er ook zorgwekkende ontwikkelingen. De segregatie in het basisonderwijs neemt bijvoorbeeld sterk toe. Die segregatie is een tendens die we overal ter wereld zien, de tweedeling loopt op. In het onderwijs zie je dat sterker dan elders. Dat heeft verschillende redenen. Leerlingen van wie de ouders hebben doorgeleerd, gaan vaak naar heel specifieke basisscholen. Ook komen ze vaak op havo-vwo-onderwijs terecht. Het voortgezet onderwijs is meer categoriaal geworden: als je in de brugklas komt, zit je vaak meteen al in een vmbo-, havo- of vwo-brugklas. Het advies in groep 8 is steeds bepalender geworden voor wat je hoogst behaalde diploma wordt.

Hoogopgeleide ouders beseffen dat en zorgen goed voor hun kinderen. De groepen leerlingen bij wie dat minder het geval is, zie je wegzakken in het systeem. Zij hebben minder kansen dan voorheen. Er is dus een opwaartse druk voor leerlingen met hoogopgeleide ouders, en leerlingen met laagopgeleide ouders stromen eerder af en eindigen lager dan voorheen. Die ongelijkheid wordt de laatste 10 jaar steeds sterker.'

Het is een zorgwekkende ontwikkeling en toch gebeurt het. Hoe kan dat?

'Het heeft meerdere oorzaken. Onderwijs is toch een soort markt en zeker in Den Helder is er sprake van krimp. In krimpregio's zie je vaak dat scholen harder met elkaar gaan concurreren om leerlingen te krijgen, en sterk reageren op wat ouders willen. Die ouders willen homogene brugklassen, categoriale scholen, gelijkgestemdheid. Hierdoor zijn er minder brede brugklassen dan voorheen en meer categorale brugklassen.

Daarnaast zijn de prikkels in het systeem gericht op het leerlingen snel naar een diploma brengen. De bekostiging is gericht op diploma's

en de onderwijsinspectie kijkt naar rendement. Is er veel afstroom op een school, dan wordt school daarop afgerekend. Je ziet dat stapelen de laatste jaren is afgenomen en dat komt door het systeem. Ouders en overheid geven dus dezelfde signalen af. Het is dan niet vreemd dat scholen daarnaar gaan handelen.'

Hoe lossen we dit op?

'Dit moeten we met elkaar doen. De inspectie is een deel van haar beleid aan het herzien. De weg van het rendement van scholen is teruggedraaid van 50 naar 20%. We gaan scholen niet meer automatisch afrekenen op rendementen, we kijken niet alleen naar de cijfers maar ook naar de toelichting op de cijfers. Het is niet meer zo dat slechte cijfers automatisch gezien worden als een school van onvoldoende kwaliteit, dit rigide systeem hebben we direct afgeschaft. De inspectie werkt nu ook toe naar nieuwe modellen, we verkennen of we het bieden van kansen kunnen belonen. Maar de overheid zit wel verlegen om middelen om de categorisering aan te pakken. De marktwerking hou je namelijk niet tegen.

Ons onderwijsstelsel is mede hierdoor erg in hokjes gedeeld en te versnipperd. Als je kijkt naar wat leerlingen met verschillende niveaus kunnen, zie je dat er veel overlap is, bijvoorbeeld tussen een vmbo-tl- en een havoleerling. In het rapport van de onderwijsraad wordt gesproken over doorgesloten differentiatie. Het nadeel hiervan is dat leerlingen die wat langer de tijd nodig hebben, of weinig steun hebben, er wat langer over doen om hun kwaliteiten en capaciteiten te ontdekken. Zij zijn de dupe van ons systeem van vroege selectie. Tegelijk zien we wel dat er in het hele land ook initiatieven zijn om leerlingen meer kansen te bieden, zoals brede brugklassen en 10-14-scholen.'

Wat is het gevolg hiervan?

'In Nederland gaat hierdoor veel talent verloren van leerlingen met ouders die lager opgeleid zijn of een migratieachtergrond hebben. In ons

systeem komen zij vaak op een schoolniveau terecht dat beneden hun talentpeil ligt. Een aantal van deze leerlingen begint bij vmbo-basis en haalt uiteindelijk een hbo-diploma, maar zij hebben daar veel tijd voor nodig. Er zit veel meer talent in die groep, dat onzichtbaar blijft.

Een oorzaak hiervan is ook dat het schooladvies in groep 8 onbewust is gebaseerd op het opleidingsniveau van de ouders. Dit komt door onbewuste vooroordelen bij onderwijzers; ze doen dit niet expres. Hierdoor krijg je onder advisering van leerlingen met laagopgeleide ouders; ze krijgen een lager advies dan je op basis van alleen hun eindtoets zou verwachten. Dit heeft een vlucht genomen na de beleidswijziging waarin het advies van de leraar belangrijker werd dan de eindtoets. Vroeger werd school soms nog wakker geschud door de eindtoets, maar nu is die optie er niet meer of te laat.'

Hoe zit dat in Den Helder?

'Den Helder laat het landelijke patroon zien van segregatie en categoriale scholen. Sommige factoren laat Den Helder versterkt zien, zoals het aantal leerlingen met laagopgeleide ouders dat een lager advies krijgt dan je op basis van hun eindtoets zou verwachten. In totaal krijgt 46% van de leerlingen in Den Helder een lager advies dan je op basis van hun eindtoets zou verwachten. Landelijk is dat 35%. En 29% van de leerlingen in Den Helder krijgt een advies dat minstens een niveau lager is dan je zou verwachten. Landelijk is dat 15%. Dit geldt met name voor leerlingen van wie de ouders niet hebben doorgeleerd of een migratie-achtergrond hebben. Den Helder heeft echt een lage-verwachtingen-probleem en tegelijk een segregatieprobleem, want er zijn veel scholen met een specifieke leerlingpopulatie.

Hoe dit nu precies komt is een beetje gissen. Het feit dat er veel categoriale scholen zijn, kan komen door de demografische ontwikkelingen in Den Helder: er is krimp en daardoor ontstaat concurrentie tussen scholen, die reageren

'De segregatie in het basisonderwijs neemt bijvoorbeeld sterk toe'

PO VO

op wat - vooral hoogopgeleide - ouders willen. Wat betreft die lage verwachtingen, zien we dat die buiten de grote steden overal lager zijn dan je zou verwachten. Dus niet alleen in de kop van Noord-Holland, maar ook in Zeeland, Zuid-Limburg, Friesland en Groningen. In de grote steden zijn de adviezen juist hoger dan je zou verwachten op basis van de capaciteit van de leerlingen. Wat we ook zien is dat een deel van de leerlingen nu niet meer in Den Helder naar school gaat, maar naar Schagen, Bergen of Alkmaar.'

Krimp, concurrentie en een uitstroom naar andere regio's.

Hoe lossen we dit op? Den Helder zou het onderwijs moeten bieden dat de ouders elders zoeken. Een grote kans voor het voortgezet onderwijs in Den Helder is de samenwerking opzoeken. Nu zie je dat de scholen met elkaar concurreren en mooie extra dingen verzinnen voor specifieke groepen, maar de demografische krimp zet nog verder door en daardoor is concurrentie geen duurzame oplossing voor Den Helder. Scholen zouden de krachten moeten bundelen en bijvoorbeeld samen een 10-14 school kunnen starten. Maar het is niet een en al ellende hoor,

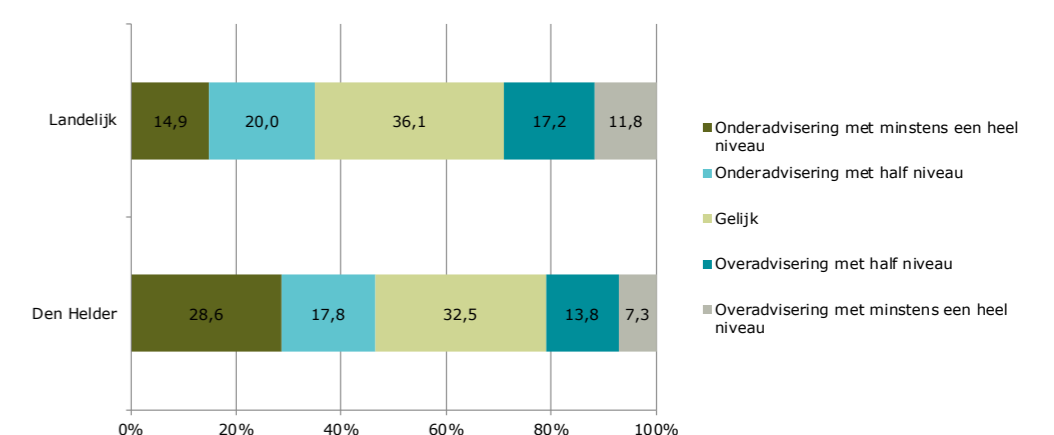
ik vind het belangrijk om te relativiseren.

Mag ik ter afsluiting nog even een positieve noot laten horen? We hebben over het algemeen heel gelukkige jongeren in alle groepen in Nederland en

ook in Den Helder. Er is bijvoorbeeld nauwelijks suicide onder jongeren in ons land en bij enquêtes komt er stevast uit dat de jeugd extreem gelukkig is. Ze zijn alleen niet zo gemotiveerd om te leren als in andere landen.'

In totaal krijgt 46% van de leerlingen in Den Helder een lager advies dan je op basis van hun eindtoets zou verwachten.

Onder- en over advisering, uitgesplitst naar verwacht advies o.b.v. toets

Staat van het Onderwijs

Elk jaar in april publiceert de Inspectie van het Onderwijs een overzicht van de belangrijkste trends en ontwikkelingen in het onderwijsstelsel: de Staat van het Onderwijs. Op 10 april verschijnt de nieuwe Staat van het Onderwijs.

Zie ook <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/staat-van-het-onderwijs>

Hoe zit het met de toppers?

Het percentage van toppers is landelijk aan het dalen. In cijfers: het percentage toppers in het landelijke basisonderwijs was 12% in 1995. In 2015 was dat gezakt naar 4%. In het voortgezet onderwijs daalde het percentage van 7,3 naar 3,2. De Wolf: 'De vraag is of we de goede dingen doen met deze leerlingen. In het primair onderwijs zien we ontwikkelingen waarvan mijn collega-wetenschappers zich afvragen of die wel het juiste doel dienen. Zoals het indelen van de toppers in aparte groepjes en het opdelen van leerlingen van een klas in drie groepen: de toppers, de middengroep en de kinderen die meer uitleg nodig hebben. Vanuit wetenschappelijk opzicht is dat onverstandig.

Waarom? Het onderwijs is hierdoor erg gericht op de middengroep. De laagpresteerders kunnen niet goed meekomen, maar krijgen daarna nog een individuele instructie. Dat weten ze, dus letten ze minder goed op. De groep die makkelijk meekan hoeft niet naar de uitleg te luisteren want ze snappen het al en ze mogen op de gang werken. Maar op de gang haal je er bij de leerlingen niet uit wat er in zit, dat gebeurt niet vanzelf. Deze vorm van differentiëren is wetenschappelijk bewezen ineffectief. Jaar in jaar uit landelijk deze groepsindeling hanteren zou een verklaring kunnen zijn dat we zo weinig toppers hebben. En we missen veel hoogpresteerders in de groep leerlingen van wie de ouders niet hebben doorgeleerd. In het Nederlands onderwijs worden zij niet goed gezien.'